

ביאורים

חכמים טובים שיש להזכיר את יציאת מצרים גם בזמן הגאולה העתידה. אך הדבר מעורר תמיהה, שהרי ניסי העתיד יהיו גדולים יותר מניסי יציאת מצרים, וממילא אין צורך להזכירם? על כך עונים חכמים שיציאת מצרים היא הסיבה בעצם לגאולה העתידה. אמנם ניסי העתיד גדולים יותר מניסי יציאת מצרים, אך לולא יציאת מצרים והבחירה בישראל כעם, לא היה העתיד מתרחש כלל! גאולת האומה מהגלות הארוכה היא רק מפני שהקב"ה בחר בנו לעמו ולצאן מרעייתו. כמוכן, צריך להדגיש את השגחתו של הקב"ה עלינו והנפלאות שעשה עמנו בניסי העתיד, אך אין לשכוח שכל אלו התרחשו בגלל הסיבה הראשונה, בחירת עם ישראל ולידתו לאומה ביציאת מצרים. ראייה לכך מביאים חכמים מיעקב אבינו. הקב"ה שינה ליעקב את שמו מיעקב לישראל, אך לא היה זה שינוי מוחלט שהרי גם לאחר מכן חוזר הקב"ה וקורא ליעקב בשמו הראשון. שמו של יעקב הוא מהותו. יעקב אבינו היה משפיל את עצמו בענווה גדולה והיה מחשיב את עצמו ליעקב, שהוא החלק התחתון ביותר של האדם והפחות שבכל האברים. דווקא בגלל התנהגות זו של יעקב רוממו הקב"ה ונתן לו כוח ושררה מול אנשים ומלאכי מעלה. השם 'יעקב' הוא הסיבה לשם 'ישראל'. הוא הגורם לכך שהוא הגיע למעלה רמה ונישאה. כך גם ביחס לעם ישראל. אנחנו מקטינים את עצמנו, ולכן ה' רוממנו מכל עם.

כך גם הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, הייתה הסיבה לגאולה העתידה. הגאולה העתידה תוכל להתרחש רק על בסיס לידת האומה ביציאת מצרים, ולכן למרות שניסי העתיד יהיו גדולים יותר, ועם ישראל יגיע למעלה רמה וגדולה, עדיין נזכור את השורש לקיומנו, את יציאת מצרים.

בפרק הזמן שבין גאולת מצרים לבין הגאולה העתידה עובר עם ישראל משברים וגלויות, אך למרות זאת הוא ישרוד את הגלות הקשה ויישאר נצחי. על שם נצחיותו של עם ישראל קרא המהר"ל לספרו זה 'נצח ישראל' העוסק במשמעותה של הגלות. המהר"ל מוסיף ואומר שהספר נקרא גם על שם נצחוננו של הקב"ה את המלכות הרביעית, מלכות אדום, והבאת גאולת ישראל העתידה. דבר זה מקביל לחלק השני של ספרו שעוסק בנושא הגאולה ולכן הספר נקרא 'נצח ישראל' על שמו של הקב"ה, המנצח הגדול.

הרחבות

משמעותו של שם הספר

כי השם יתברך נתן לישראל הנצחיות... גם כן יתבאר, כי יש אל השם יתברך הנצח, שיהיה מנצח מלכות הרביעית. המהר"ל מציין שני טעמים לשם שבחר לספר זה: הטעם הראשון הוא מצד עם ישראל, והשני - מצד הבורא. הרב עוזי קלכהיים כותב ששני הסברים אלו הם אחד ביסודם, והם משלימים זה את זה: "נצחיות ישראל באה להם מכוחו של ה' המנצח על גויים וממלכות. מאידך נצחיותו וגדולתו של הבורא מתגלית באמצעות נצחיות ישראל". בהמשך לכך מסביר הרב קלכהיים כי ישנה תלות הדדית בין עם ישראל לבורא, נצח ישראל תלוי בבורא, והגילוי האלוהי בעולם תלוי בנצחיותם של ישראל. אין אפשרות לגילוי אלוהי שלם בעולם אלא על ידי עם ישראל בלבד. רעיון זה נרמז בדברי הירושלמי, שהקב"ה שיתף את שמו בשמם של ישראל [תענית ב, ו], כלומר ה' שיתף את גורלו בגורלם של ישראל [אדרת אמונה, עמ' 292-290]. הרב יהושע הרטמן מסביר ששני הטעמים שציין המהר"ל לבחירת שם הספר מכוונים לשני החלקים שלו: הטעם הראשון, נצחיות ישראל - מכוון לחלק הראשון של הספר העוסק בגלות, והטעם השני, ניצחוננו של הקב"ה - מכוון לחלק השני של הספר העוסק בגאולה [נצח ישראל, הוצאת מכון ירושלים, מבוא].

ולפיכך יסבירי להו לחכמים, שיש זכר ליציאת מצרים אף לימות המשיח, כי איך לא יהיה זכר לסבה עם המסובב, כי מן המדרגה שקנו ישראל כשיצאו ממצרים, קנו עוד מדרגה יותר עליונה. ואם לא שהוציאנו ממצרים, ולקח ישראל לו לעם, לא זכו לאותה מעלה עליונה שיקנו לעתיד, כי יציאת מצרים הוא סבה בעצם אל הגאולה העתידה. ולפיכך, כשהשיב בן זומא על דברי חכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לעתיד, והלא כתיב: הנה ימים באים וגו', שמהם יש להוכיח שלא יהיה נזכר יציאת מצרים לעתיד? ועל זה השיבו חכמים: לא שתהא יציאת מצרים עקר, אלא שיהיה שעבוד מלכות עקר, ויציאת מצרים טפל לה. וכל זה מפני שאי אפשר שיהיה המסובב בלא הסבה. ולכך ראוי שיהיה עם שעבוד מלכות זכר אל דבר שהוא סבה אליו, והוא יציאת מצרים. ולפיכך מביא לראיה שם יעקב וישראל, שלא נעקר שם יעקב, כי שם יעקב גם כן הוא סבה לשם ישראל. כי שם יעקב נקרא מלשון שיהיה יעקב מקטין עצמו כמו עקב, ואין דבר יותר טפל מן העקב, ודבר זה הסבה שיהיה השם יתברך מגביה אותו עד שיקרא ישראל, על שם שרית עם אלקים ועם אנשים (בראשית לב, טו), שכל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביה אותו (עירובין יג, ב). ומפני כן ישראל גם כן נקרא בשתי שמות אלו, כי בשביל שהם מקטינים עצמם, הקדוש ברוך הוא מגביה אותם. ומפני כן, אלו שתי הגאולות הם מתחברים ביחד כאלו הם גאולה אחת.

נצח ישראל
וגבורות ה'

ומפני שבארנו בחבור גבורות השם ענין גאולת מצרים, יש לחבר עם זה גאולה אחרונה. וחבור זה יקרא בשמו נצח ישראל, והטעם מבאר למעלה בתחלת חבור גבורות ה'. כי בחבור זה יתבאר, כי השם יתברך נתן לישראל הנצחיות, ואינם כלים חס ושלום בגלותם. גם כן יתבאר, כי יש אל השם יתברך הנצח, שיהיה מנצח מלכות הרביעית², שיש לה הממשלה³, וכדכתיב (עובדיה א, כא): ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה וגו' אחד. אמון כן יהי רצון במהרה בימינו.

לכן¹ סוברים חכמים, שיש להזכיר יציאת מצרים גם לימות המשיח, מאחר שיציאת מצרים היא סיבה באמת לגאולה האחרונה, ואיך יזכירו הגאולה האחרונה ולא יזכירו את הסיבה. המעלה אותה קנו ישראל ביציאתם ממצרים, דהיינו שהקב"ה לקח את ישראל להיות עמו, היא הסיבה באמת למעלה העליונה אותה יקנו ישראל לעתיד לבוא. לכן כאשר הקשה בן זומא על חכמים, האם יזכירו יציאת מצרים לעתיד לבוא, והלא נאמר בירמיה: הנה ימים באים וכו', ומפסוק זה מוכח שלא יזכירו יציאת מצרים לעתיד? השיבו חכמים שיציאת מצרים חייבת להיות נזכרת, אם אף היא טפלה לגאולה העתיד, כי יש להזכיר את הסיבה יחד עם המסובב. מסיבה זו הביאו חכמים הוכחה לדבריהם מהשמות יעקב וישראל, שהשם יעקב לא נעקר ממקומו אלא הוא טפל לשם ישראל, לפי שהוא הסיבה באמת לשם ישראל. השם יעקב הוא מפני שהיה יעקב מקטין עצמו כמו עקב, שהוא הדבר הנמוך ביותר בגוף האדם, והקטנה זו שנהג יעקב בעצמו, היא הסיבה שהקב"ה הגבירו עד שנקרא שמו ישראל, על שם שרית עם אלוהים ועם אנשים, שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביה אותו. מטעם זה נקרא ישראל בשני שמות אלו, יעקב וישראל, מפני שהם מקטינים עצמם והקב"ה מגביה אותם. מסיבה זו שתי הגאולות מתחברות יחד כאילו הן גאולה אחת.

מפני שבחבורנו גבורות השם בארנו ענינה של גאולת מצרים, יש צורך לחבר לגאולת מצרים את הגאולה האחרונה. חיבור זה יקרא נצח ישראל, וטעמו של דבר בארנו בתחילת חיבור גבורות ה'. הקב"ה נתן לישראל את הנצחיות ולא יכלו חס ושלום בגלותם. גם יתבאר כי לקב"ה יש את הנצח, הוא הנצחון על מלכות רביעית, שלה ניתנה הממשלה בעולם, כמו שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אמון כן יהי רצון במהרה בימינו.

[בעצם - עצמית, מהותית. מלכות הרביעית - מלכות אדום. שיש לה הממשלה - השולטת בעולם.]